

गणतन्त्रपद्धिका समकालीन नेपाली कवितामा असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

निमेष निखिल

नेपाली विभाग, मकवानपुर बहुमुखी क्याम्पस, हेटौडा, नेपाल

सार

प्रस्तुत अनुसन्धानात्मक आलेख साहित्यको कविता विधासँग सम्बन्धित छ। यस आलेखमा वि.स. २०६५ साल जेठ १५ गते नेपालमा गणतन्त्र स्थापना भएपछिको समयमा लेखिएका र समकालीन चेतना भएका मूलतः फुटकर गद्य कविता र केही छन्दोबद्ध नेपाली कवितामा व्यक्त भएका विविध खाले असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरूको खोजी र विश्लेषण गर्ने कार्य गरिएकोछ। यहाँ गणतन्त्र, समकालीन र समकालीनता, असन्तुष्टि जस्ता शब्दहरूको अर्थर आशय उल्लेख गर्दै विभिन्न खालका असन्तुष्टि जस्तै, सामाजिक आर्थिक अभावजन्य असन्तुष्टि, राजनीतिक अव्यवस्थाजन्य असन्तुष्टि, यौन असन्तुष्टि, सहरी समाजले सिर्जना गरेका असन्तुष्टि, विदर्शी हस्तक्षेपजन्य असन्तुष्टि आदिलाई उपशीर्षकीकृत गरी विश्लेषण गरिएकोछ। साथै गणतन्त्रपद्धिका समकालीन नेपाली कविताको मूल प्रवृत्ति नै असन्तुष्टि हो भन्ने निष्कर्ष निकालिएको छ।

मुख्य शब्दहरू :

कविता; गणतन्त्र; समकालीन; समकालीनता; आक्रोस; असन्तुष्टि

विषय प्रवेश

कविता साहित्यको सर्वप्राचीन विधा हो। पूर्व र पश्चिम दुबैतिरको साहित्यिक ऐतिहासिकता पहिल्याउँदै जाँदा कविता नै समग्र साहित्यको पृष्ठभूमिमा उभिएको परिलक्षित हुन्छ। संस्कृत वाङ्मयका मात्र नभएर विश्वकै आदि ग्रन्थ वैदिक ग्रन्थहरू हुन्। वेदहरूमा पनि ऋग्वेद सबैभन्दा पुरानो मानिन्छ र काव्यमर्मज्ञहरूले ऋग्वेदका

ऋचाहरूमै कवितात्मक छनक पाइने भएकाले ऋग्वैदिक ऋचाहरू नै विश्व कविताका प्रथम नमुना भएको मत अघि सारेका छन्। यसरी अतिप्राचीन ऐतिय बोकेको कवितामा अत्यन्त धेरै प्रयोगहरू भएका छन्। एक हरफका कवितादेखि लिएर अति विशालकाश 'महाभारत' जस्तो विश्वकै सबैभन्दा ठुलो महाकाव्यको प्रारूपलाई कविताभित्रै अटाउन सकिने भएकाले कविताको क्षेत्र विस्तृत र व्यापक रहेको तथ्य सहजै औल्याउन सकिन्छ।

गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा...

त्यसै गरी गीत, गजल, मुक्तक, हाइकु, सनेट, रुवाइ, खण्डकाव्य, कोशकाव्य, स्मृतिकाव्य, विभिन्न प्रकारका गाथाहरू, महाकाव्य आदिलाई समेत समाहित गर्दा कविताभित्र पनि एउटा विशाल संसार रहेको देखिन्छ।

कविता विधा र यसका विविध उपविधाहरूका विषयमा विश्व साहित्य र नेपाली साहित्यमा पनि विभिन्न अध्ययन, अनुसन्धानहरू भएका थिए, हुँदै आएका छन् र भइरहने पनि छन्। यस्तै अध्ययनका क्रममा नेपालमा २०६५ जेठ १५ गते गणतन्त्र घोषणा भएपछिको समयमा लेखिएका कविताहरू र तिनमा अभिव्यक्त भएका विविध असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिलाई यस लेखमा अध्ययन गर्ने जमर्को गरिएको छ। त्यसै गरी कविताका विभिन्न आयामहरू हुने भए पनि यस लेखमा भने मूलतः फुटकर नेपाली कविताहरूमा व्यक्त भएका असन्तुष्टिहरूको विश्लेषण गरिएको छ। खण्डकाव्य, महाकाव्य जस्ता प्रबन्ध काव्यहरूको चर्चा यहाँ गरिएको छैन।

‘गणतन्त्र’ शब्दको अर्थ र आशय

‘गणतन्त्र’ तत्सम शब्द हो। गणको तन्त्र षष्ठी तत्पुरुषबाट व्युत्पन्न गणतन्त्र समस्त शब्द हो। ‘गण’ शब्दले जनता, जनसमूह भन्ने अर्थ दिन्छ भने ‘तन्त्र’ भनेको विधि वा शासन प्रक्रिया हो। यसरी गणतन्त्र शब्दको अर्थ जनताको शासन पद्धति, जनताले आना प्रतिनिधि छनोट गरेर राज्य सञ्चालनको नीति बनाउने प्रक्रिया भन्ने अर्थ दिन्छ। त्यसैले गणतन्त्रका समानार्थी शब्दहरू प्रजातन्त्र, लोकतन्त्र, जनतन्त्र आदि पनि हुन सक्ने देखिन्छन्। बृहत् नेपाली शब्दकोशले गणतन्त्रलाई यसरी अर्थ्याएको छः^१

देशको शासन प्रणाली स्थानीय तहदेखि केन्द्रीय तहसम्म नै जनताद्वारा निर्वाचित प्रतिनिधिहरूबाट सञ्चालित हुने राजनीतिक व्यवस्था, जनतन्त्र।

हुनत गणतन्त्र शब्दलाई कम्युनिष्टसँग जोडेर पनि हेर्ने गरिन्छ तथापि यसको आशयगत अर्थ प्रजातन्त्र, लोकतन्त्र, जनतन्त्रभन्दा भिन्न देखिँदैन। अङ्ग्रेजीमा गणतन्त्रलाई Republic भनिन्छ। यहाँ पनि जनता अर्थ बुझाउने Public शब्दमा Re उपसर्ग लागेको देखिन्छ। यस आलेखमा विश्लेषण गरिएका कविताहरू नेपालमा २०६५ साल जेठ १५ गते गणतन्त्र स्थापना भएपछि लेखिएका कविताहरू हुन्। त्यसैले यहाँ नेपालमा गणतन्त्रको स्थापनापछि अर्थात् २०६५ पछि लेखिएका र विविध असन्तुष्टि व्यक्त भएका कविताहरूको मात्र चर्चा गरिएको छ त्यसभन्दा अगाडि लेखिएका कविताहरूको चर्चा यस आलेखमा गरिएको छैन।

तसर्थ नेपालमा वि. स. २०६५ जेठ १५ मा गणतन्त्रको घोषणा भएपछि नेपाली कवितामा केकस्ता असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू कविहरूले प्रस्तुत गरेका छन्, त्यस्ता असन्तुष्टिहरू कस्ता कस्ता विषय र सन्दर्भसँग सम्बन्धित छन् भनेर खोजी गर्नु नै यस लेखको अभीष्ट रहेको छ।

‘समकालीन’ र ‘समकालीनता’ शब्दको अर्थ र आशय

समकालीन शब्द ‘काल’ आधारपदमा ‘सम्’ उपसर्ग र ‘ईन’ प्रत्यय लागेर बनेको तत्सम विशेषण शब्द हो। यस शब्दले एउटै समयको, उही समयको, अहिलेको, वर्तमानको जस्ता विविध अर्थहरू दिन्छ। समकालीनता ‘समकालीन’ शब्दमा नाम वर्ग बोध गराउने ‘ता’ प्रत्यय लागेर बनेको शब्द हो। बृहत् नेपाली शब्दकोशले समकालीन शब्दको अर्थ निम्नानुसार दिएको छः^२

एकै समयको वा एकै समयमा भएको, उही बखतको (घटना, कुरा विषय आदि)।

मोहनराज शर्माले समकालीनतालाई निम्नानुसार परिभाषित गरेका छन्ः^३

समकालीन शब्दको परिभाषा चालू वर्तमानसँग सम्बद्ध आज र अहिलेका अभिलक्षणहरू भएको (सिर्जनात्मक वा समीक्षात्मक) रचना भन्ने हो। त्यस्तै समकालीनता शब्दको परिभाषा सिर्जनात्मक वा समीक्षात्मक रचनामा चालू वर्तमानसँग सम्बद्ध आज र अहिलेका अभिलक्षणहरूको उपस्तिति भन्ने हो।

त्यस्तै लक्ष्मणप्रसाद गौतमले समकालीन र समकालीनतालाई यसरी परिभाषित गरेका छन् :^५

परिवर्तित समय अनुसार आज वा अहिलेको वर्तमान वा सम्प्रतिसँग सम्बद्ध अभिलक्षण र विशेषताहरू भएको (रचना) समकालीन हो।

परिवर्तित समय अनुसार आज वा अहिलेको वर्तमान वा सम्प्रतिसँग सम्बद्ध अभिलक्षण र विशेषताहरू (रचनामा) विद्यमान हुनु समकालीनता हो।

यसरी समकालीन कविताले वर्तमान समयका विशेषता जाहेर गर्ने काव्यरचना भन्ने बुझाउँछ, भने कवितामा वर्तमानका विशेषता वा अभिलक्षणहरूको उपस्थितिले समकालीनतालाई जनाउँछ। त्यसैले यस लेखमा गणतन्त्रपछिको समकालीनतामा रचना गरिएका र विभिन्न खाले असन्तुष्टिहरू अभिव्यक्त भएका केही कविताहरूको अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ।

‘असन्तुष्टि’को अर्थ र आशय

‘असन्तुष्टि’ शब्द अ+सम्+तुष्ट+इ रूपहरू मिलेर बनेको तत्सम भाववाचक नाम शब्द हो। सन्तोष वा तृप्तिको अर्थ दिने ‘तुष्ट’ आधारतत्त्वमा ‘सम्’ उपसर्ग लागेर सन्तुष्ट शब्द बन्दछ भने ‘सन्तुष्ट’ शब्दमा ‘इ’ तत्सम प्रत्यय लागेर सन्तुष्टि शब्दको निर्माण हुन्छ। त्यसै सन्तुष्टि शब्दमा विपरीतार्थी ‘अ’ उपसर्ग लागेर ‘असन्तुष्टि’ शब्द बन्दछ। यसको अर्थ सन्तुष्ट नहुनुको भाव, तृप्त

नभएको अवस्था, चित्त नबुझेको वा प्रशन्न नभएको भाव आदि हुनआउँछ।

असन्तुष्टिलाई अङ्ग्रेजीमा Dissatisfaction भनिन्छ। यहाँ पनि सन्तुष्टि जनाउने Satisfaction शब्दमा विपरीत अर्थ बुझाउने Dis उपसर्ग लागेको देखिन्छ। त्यसैले नेपाली र अङ्ग्रेजी दुवै भाषामा असन्तुष्टि शब्दको निर्माण प्रक्रिया र अर्थगत आशय एउटै रहेको देखिन्छ।

त्यसैले आलेखको शीर्षकको आशयगत अर्थ नेपालमा गणतन्त्र स्थापना भएपछिको एउटै समयमा लेखिएका विभिन्न नेपाली कविका कविताहरूमा व्यक्त भएका असन्तुष्टि वा अतृप्तिहरूको अध्ययन विश्लेषण भन्ने हुन आउँछ।

गणतन्त्रपछिका नेपाली कवितामा विविध असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

कविता साहित्यका प्रमुख चार विधाहरू (कविता, आख्यान, निबन्ध र नाटक) मध्ये एक प्रमुख विधा हो। साहित्यका अन्य विधाहरूका सापेक्षतामा कविताले साङ्केतिक, सूत्रात्मक, उक्तिवैचित्र्यपूर्ण र विशिष्ट भाषाको अपेक्षा गर्दछ। त्यसैले यो कलापरक भाषाका माध्यमबाट गरिने जीवनजगतको भाषिक अभिव्यक्ति नै कविता हो। कविता जीवन, जगत, समाज, मान्छे, समय, देश, प्रकृति, भोगाइ आदि सामान्य विषयभन्दा बाहिर वा टाढाको कुरा होइन। कविले जे देख्छन् र भोग्छन् तिनै कथ्यलाई कलाको पाइन चढाएर अभिव्यक्त गर्छन्।

तिनै अभिव्यक्तिहरूमा कविभावना कहिले सुख बनेर आउँछ कहिले दुख बनेर, कहिले आँसु बनेर आउँछ कहिले हाँसो बनेर अनि कहिले सन्तुष्टि बनेर आउँछ त कहिले असन्तुष्टि बनेर प्रस्तुत हुन्छ। कवितामा कवि एकलैका अनुभव, अनुभूति र वैयक्तिक जीवनदृष्टि मात्र हुँदैनन् वरु त्यहाँ आम

मान्छेका साभा भोगाइ, चाहना तथा सुखदुखको पनि अभिव्यक्ति हुन्छ। आजका आम मान्छेका चाहना के छन्, उनीहरू के चाहन्छन् र उनीहरूले चाहेका केके कुराहरू प्राप्त हुन सकेका छैनन् ? यही बिन्दुबाट असन्तुष्टि सुरु हुन्छ।

हाम्रो समाज विविधतामय छ। भौगोलिक हिसाबले सानो भए पनि यो मुलुक विविधताका दृष्टिले निकै सम्पन्न छ। त्यसैले यहाँका हरेक वर्गका आफ्नै आशा, अपेक्षा र चाहनाहरू छन् तर लामो समयको राजनीतिक अस्थिरता, शासक वर्गको निहित स्वार्थ, सङ्क्रमण काल, रोजगारीका अवसरको कमी, विदेश पलायन हुनुपर्ने बाध्यता, दिनदिनै बढ्दो महँगी, भ्रष्टाचार, सामाजिक विभेद, शोषण, दमन तथा उत्पीडनका शृङ्खलाहरू, रोग, भोक, अशिक्षा आदिका कारण देशका जनताले लामो समयदेखि सास्ती खेप्दै आएका छन्। तिनै विविध समस्याका कारण आम जनतामा असन्तुष्टि बढ्दो छ। कविहरूले पनि त्यस्ता असन्तुष्टिहरूलाई अना कविता मार्फत् वाणी दिँदै आएका छन्। गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा व्यक्त भएका विविधखाले असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरूलाई विभिन्न उपशीर्षकहरूमा विभाजन गरी निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

राजनीतिक अव्यवस्थाजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

राजनीति भनेको राज्य सञ्चालनको नीति हो। राजनीति नै कुनै पनि मुलुकको निर्देशक सिद्धान्त हो। जनताप्रति राज्यका विविध दायित्वहरू हुन्छन्। त्यसै गरी जनताले पनि राज्यबाट विभिन्न आशा र अपेक्षाहरू राखेका हुन्छन्। राज्य सञ्चालनको जिम्मा पाएको सरकारले आज जनताका आशा र अपेक्षा पूरा गर्न सकेन भने जनतामा राज्य र सरकारप्रति वितृष्णा र असन्तुष्टि उत्पन्न हुन्छ। यसरी सरकारप्रति आम जनताले व्यक्त गर्ने असन्तुष्टि नै राजनीतिक असन्तुष्टि हुन्।

नेपालमा वि. स. २०६५ मा गणतन्त्र स्थापना भएपछि आम जनताले विभिन्न आशा र अपेक्षा राखेका थिए र यो स्वाभाविक पनि थियो। तर त्यसपछिका दिनमा बनेका विभिन्न सरकारहरूले जनभावना र जनचाहनालाई सम्बोधन गर्न सकेनन्। शान्ति, संविधान, सुशासन, भ्रष्टाचारमुक्त समाज त परैका कुरा भए जनताका आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्न र मौलिक नागरिक हकको संरक्षण गर्न समेत सरकारले सकेन। फलतः समकालीन नेपाली कवितामा विविध असन्तुष्टिका स्वरहरू ध्वनित हुन पुगे :

xfdl t-
ltdf]ef; gn]
zf; gn]
/, cfZj f; gn]c3fPsf 5ff
a? cf^gf lxt]l
zfvf; Gtfg
/, cf; kf; \$f]Vofn u/

- क्षेत्रप्रताप अधिकारी

hDadGqlx, गरिमा, (२८/५), पृ. १७

माथिको कवितांशमा सत्तामा पुगेपछि भ्रष्टाचारको पालातमा भासिने नेपाली नेताहरूको कार्यशैलीप्रतिको असन्तुष्टि अभिव्यक्त भएको छ।

महाशय, तपाईंको उपहार होइन गणतन्त्रको फूल यो मेरो उपहार हो तपाईंलाई तर, यही फूल चोर्नका लागि कसको मन्त्रणा सुनिरहनुभएको छ तपाईं ?

- केशव सिलवाल

उपहार, गरिमा (२७/९), पृ. २२-२३

यहाँ गणतन्त्र जनताले रगत पसिना बगाएर ल्याएको भए पनि नेताहरूले जनताको उपेक्षा गरी विदेशीसँग मन्त्रण गरिरहेको यथार्थप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ।

df6f]df x]ff
/ut kf]tPsf]5

bzsf]gfdff
 hgtfsf]gfdff
 cft^a\$ a9\$]5
 s; l\$]nflu tfgftg 5
 s; /L ^ohg ug[xg\<
 ; lj>wfg ll
 s; /L tfls\$ lgsf; ub{Nofpg]xg\<
 नयाँ नेपाल ?

- मोहन दुवाल

म प्रश्न गर्दै छु उनीहरूसँग, अभिव्यक्ति,
 (४०/१४४), पृ. १४

प्रस्तुत कवितांशमा चिप्ला कुरामा जनतालाई
 भुल्याएर सत्तालिप्सामा निर्लिप्त नेपाली राजनीतिक
 दल र तिनका नेताहरूप्रतिको असन्तुष्टि व्यक्त
 भएको देखिन्छ ।

axhfPsl 5]zflGt
 elIsPsf]5 /fi6<
 d plePsf]5'
 lgdfQ / Wj ;sf]b; uhfdf
 lrlGtt clg lg?kfo

- हरि अधिकारी

शान्ति र राष्ट्र, चरैवेति, (१/१), पृ. १८

सत्तासञ्चालकका कार्यशैलीबाट चिन्तित
 र उपायहीन बनेका आम जनताको असन्तुष्टि
 माथिको कवितांशमा पाइन्छ ।

kl/j tGsf]gfdff
 snxsf]alh 5l/5}5 oxfF
 bz kl/j tG ug]dh d4fnf0{
 Psflt/ kG5fP/
 /fi6</ /fli6@tfnf0{
 le/lt/ w]n5}5

-निलमकुमार शर्मा पौडेल

राष्ट्रियता, गोधूलि, (८/१४), पृ. ३१

माथिको अभिव्यक्तिमा पनि नेताहरूकै
 अकर्मण्यताका कारण देश सड्कटमा पर्दै गएकोप्रति

असन्तुष्टि पाइन्छ ।

PSn}6f]hfp5g\pgsl cfd
 PSn}6f]hfp5 ; do
 PSn}6f]hfp5 bz

- मञ्जुल

एकलै टोलाउँछिन् उनकी आमा, गोधूलि,
 (५/११), पृ. २

यस कवितांशले देश जस्तो हुनुपर्ने हो त्यस्तो
 नभएकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरेको छ ।

ef]n oxl rf\$df a;]
 kgM ; /sf/nf0{ufnl ugkg5
 km/ ;j fut ugkg5
 cGwf]/ alx/f]; /sf/nf0{

- महेश रेग्मी

प्रत्येक दिन म महेश, गरिमा (२८/६), पृ. २१

यहाँ सरकारले हिजो र आज पनि केही गरेन
 र भोलि पनि केही गर्न सक्ने लक्षण नदेखिएकोप्रति
 असन्तुष्टि व्यक्त भएको छ ।

o:tf]xtf/ lar
 kmh lbof]tdlnf0{
 g; D' U b] tf dfGof]xfdlN]
 cla/ nuf0lbof]tdlnf0{
 g; D' U lj h]f 7fGof]xfdlN]
 xft hf\$ofF
 g; D' zf; s ; lD' ofF
 lz/ 'sfofF
 g; D' ; kgf ; lDkofF

- श्रवण मुकारुड

अतिथि र हतार, बिसे नगर्चीको बयान, पृ. २८

प्रस्तुत कवितांशमा शासक वर्गले सत्तामा
 पुगपछि जनतालाई बेवास्ता गरेकोप्रति गम्भीर
 असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

of]nf; s; sf]xf]ldq <
 p; n]nufPsf]
 uGhlsf]kl7df n]vPsf]5

.nf]tGq\ lhGbfafb 0

- श्यामल

मुचुल्कामा लास, हतारमा यात्रा, पृ. ६

प्रस्तुत अभिव्यक्तिमा लोकतन्त्र खतरामा पर्न सक्ने सङ्केत गर्दै त्यसप्रति शासक गर्वले चिन्ता नगरेकोप्रति असन्तुष्टि प्रकट गरिएको छ ।

oxfFdfG5}k; afRg x/\$ Ifof k0Tgzln 5g\ of]b}zsf]k0vnf0{lsG cfp00 slxNo}!)\$ sf]Hj /f]<

- सुवास खनाल

१०४ ज्वरो, मधुपर्क, (४४/११), पृ. २४

प्रस्तुत कवितांशमा शासकीय अक्षमता र अकर्मण्यताप्रति तीव्र असहमति व्यक्त गरिएको छ ।

kqsf/ Sofd/f lSns u5{ g]f e6df; lnP/ a^x/ rkfp0}5

-उदय निरौला

जून पश्चिमास्त भइरहेछ, मधुपर्क, (४४/६), पृ. १३

यस कवितांशमा पनि नेताहरूले देशकोभन्दा आफ्नै स्वार्थ साधन उद्धत भएको यथार्थप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको पाइन्छ ।

km\| klg
k8\$g'k/]k8\$G5fF
r8\$g'k/]r8\$G5fF
eGg; \ca
xfdln]km\| klg s]ug{5 s/f
eGg; \sd/0 xfd[]; kgf
slxn]xG5 k/f 0

- दीपक खड्का

योद्धाको प्रश्न, देश हेरिरहेको म, पृ. ६५

प्रस्तुत कवितांशमा नेताले बाँढेका आश्वासन पूरा गर्न नसकेकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

यसरी गणतन्त्रपछिका समसामयिक नेपाली कवितामा राजनीतिक अव्यवस्थाजन्य असन्तुष्टिका

अभिव्यक्तिहरू पर्याप्त मात्रामा पाइन्छन् । यस्ता अभिव्यक्तिमा खास गरी नेताहरूको सत्तालोलुप र भ्रष्ट चरित्र नै मुख्य विषयवस्तु बनेर आएका देखिन्छन् ।

सामाजिक-आर्थिक असमानताजन्य असन्तुष्टि का अभिव्यक्तिहरू

नेपाली समाज वर्गीय प्रकृतिको छ । सामान्य ढङ्गले हेर्दा पनि यहाँ उच्च वर्ग र निम्न वर्गको वर्गीय संरचना सहजै देख्न सकिन्छ । तर यी दुई वर्गको मात्र कुरा गरेर हाम्रो समाजको वर्गीय स्वरूप स्पष्ट हुँदैन । उच्च वर्गभित्र पनि थुप्रै उपवर्गहरू छन् भने निम्न वर्गभित्र पनि असीमित उपवर्गहरू रहेका छन् । त्यसैले नेपाली समाजको वर्गीय स्वरूपको अध्ययन छुट्टै अनुसन्धानको विषय बन्न सक्छ ।

समाजको स्वरूप वर्गीय भएपछि त्यहाँ विभिन्न खाले शोषण, दमन, उत्पीडन, अन्याय, अत्याचार आदिका शृङ्खलाहरू देखा पर्दछन् र हाम्रो समाज पनि त्यसबाट अछुतो छैन । 'निर्धाकी जोई सबैकी भाउजू' भने भैं समाजका उच्च, सम्भ्रान्त र धनाढ्य वर्गले समाजका निम्न र विपन्न वर्गमाथि विभिन्न प्रकारले विभिन्न खालका शोषण, दमन र थिचोमिचो गरिरहेका हुन्छन् । यस्ता कतिपय शोषण दमनहरू त अदृश्य र सहजै अनुमान गर्न नसकिने किसिमका पनि हुन्छन् । यसरी निम्न वर्गमाथि गरिने शोषण, दमन र विभेदकारी व्यवहारबाट उनीहरूमा विभिन्न प्रकारका असन्तुष्टिहरू उत्पन्न हुन्छन् । यस्ता सामाजिक-आर्थिक विषमताजन्य असन्तुष्टिहरूले गणतन्त्रोत्तर समकालीन नेपाली कवितामा पनि पर्याप्त वाणी पाएका छन् :

pglx;nf0{g of]cfFh]/f\$of]
g of]wk0l / Joj xf/n]5f]of]
of]cfF' t vfln kfgl ef]
ls of]cefj, of]; a\$6 /

of]dxEln]kf]kfl]of]

- विश्वविमोहन श्रेष्ठ
जम्बुमन्त्रीहरू, गरिमा (२८/२), पृ. २२

माथिको कवितांशमा अभाव र गरिवीका बिच बाँच्नका लागि सङ्घर्ष गरिरहेका आम जनताका भावनाको बेवास्ता गर्ने सत्ता सञ्चालकप्रतिको असन्तुष्टि पाइन्छ ।

xf]
oxl t bēff{o 5 of]b}zsf]
w}hgf
9^axf ksfP/ vfg]axfb/L s/f u5g\
9^axf kfsnf / vfpfif eg]
pxl k/ftg ktllff u5g\
v}s]s]xf]; ^auidt ktllff u5g\
- सरस्वती प्रतीक्षा

ढुङ्गा पाक्ला र खाउँला, बिम्बहरूको कठघरा,
पृ. ५६

माथिका मार्मिक काव्यपङ्क्तिले अनिकालमा ढुङ्गा उसिन्न बसालेर छोराछोरीलाई भुक्त्याउने लाचारीलाई प्रस्तुत गर्दै देशको यस्तो दयनीय अवस्थाप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

ef\$sf]cfw
sg}; dosf]j]uegbf
kpho^asf/L xg5
X X X
ef\$sf]kxf/
sg}e^sDksf]wSsfefgbf
qf; b xg5

- सङ्गीत आयाम
भोक, शरणार्थी उज्यालो, पृ. ५९

यस कवितांशले भोकबाटै क्रान्ति सिर्जना हुन्छ भन्ने तथ्य प्रस्तुत गर्दै बुभुनुपर्नेले यो यथार्थलाई बनुभेकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरेको छ ।

/fxtsf]cfZ]f; gsf xf08f]h
6^sfAn^ox₂ ldg/n j f6/; E

36SofpE}

ul/al ; f6g]hdsf]of kxf8nf0{lh:SofpE}
; : tfpE}u/\$f b]v65g\dxg₂

- राजेन्द्र पहाडी
मनहरू, जनमत, (२६/११), पृ. ११

यस कवितांशमा गरिबहरूलाई बाँढिने आश्वासन पहाडी भूभागका जनताले भोग्नुपरेका पीडाहरूप्रति असन्तुष्टि जाहेर गरिएको छ ।

sf]bfsf]lk7f]klg ; lsof]
lhaff]hf0{ld7f]klg ; lsof]
o; kfln klg /fxtsf]rfdn cf0ku_g
h^ansf]lu6Xf]klg ; lsof]

- अनिल पौडेल
जुम्लीको चिठी, हाम्रो मातृभूमि, (९/२), पृ. २

प्रस्तुत कवितांशमा विकट जुम्लावासी जनताले भोग्नु परेका अभावलाई निककै मार्मिक रूपमा प्रस्तुत गर्दै सामाजिक-आर्थिक असमानताप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

elin; l/ %ofn af\$g]gfgf bV5'c ^ }
ltxgdf 5fof xg]vfgf bV5'c ^ }
s; sf]nflu cfof]xh/ oxFu0ft6g
cf]tleq}zlt v:g]5fgf bV5'c ^ }

- पुरुषोत्तम आचार्य
मुक्तक १०२, भोको मभेरी, पृ. ५१

माथिको कवितामा गणतन्त्र आए पनि निम्न वर्गीय जनताको जीवन स्तर उस्तै रहेको तितो यथार्थप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

यसरी गणतन्त्रको आगमनपछि लेखिएका समकालीन नेपाली कवितामा सामाजिक-आर्थिक असमानताजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू पनि उल्लेख्य मात्रामा पाइन्छन् ।

सामाजिक तथा जातीय विभेदजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

नेपालको संविधानले जातीय प्रथा समाप्त भएको र जातजातिका आधारमा कसैमाथि भेदभाव गर्न नपाइने कुरा उल्लेख गरेको भए पनि हाम्रो समाजमा खराब परम्पराको रूपमा रहेको जातीय विभेद अझै पूर्ण रूपले निर्मूल भइसकेको छैन। यस्तो जातीय भेदभावको अवस्था सहरी समाजभन्दा ग्रामीण समाजमा अझ टड्कारो रूपमा देख्न सकिन्छ। समाजका कथित ठुला जाति बनाउँदाहरूले खास गरी दलित जातजातिप्रति गर्ने भेदभावपूर्ण व्यवहार, छुवाछुतका प्रसङ्ग आदि आजको अत्याधुनिक समाजका अत्यन्त घृणित र अमानवीय पाटाहरू हुन्।

त्यसो त नेपाली समाज अहिले रूपान्तरणको प्रक्रियामा छ र जातीय भेदभाव पनि विगतका तुलनामा कम हुँदै आएको अनुभव गर्न सकिन्छ। तर पनि यो पूर्ण रूपमा निर्मूल भने हुन सकेको छैन। यस्ता भेदभावका कारण पनि मानिसहरूमा असन्तुष्टि उत्पन्न भएका छन्। गणतन्त्रोत्तर समकालीन नेपाली कवितामा व्यक्त भएका केही सामाजिक भेदभावजन्य अभिव्यक्तिहरूको अभिरेखाइ कन निम्नानुसार गर्न सकिन्छ:

sf0rf0Rkxf80f gj f/ e65g\
sf0 eg]rf2 dlb:of aff]5g\
lr; j j.gdf `df]; Nsf0{; Sof
cfkm'cfkm'n8l dg{yfnl ; Sof

- रमेशजङ्ग थापा

s0fff(l Psnf]s:6d]:tf] गरिमा (२८/१), पृ. २२

यस कवितांशमा गणतन्त्रको घोषणापछि देशमा देखापरेको जातीय विखण्डनप्रति तीव्र असन्तुष्टि व्यक्त भएको देखिन्छ।

sn0fd f lgdfxl Jof;
kzg ub0gg\
kxf8]xgk/3fd f eSsf]gf}

v?v? lx85g\
- आनन्दराम पौडेल

gfg' slj tf, अक्षय अक्षर, (६/३), पृ. १

प्रस्तुत काव्यांशमा मधेस आन्दोलनले सिर्जना गरेको साम्प्रदायिकताप्रति असन्तुष्टि जाहेर गरेको छ।

hftsf]lf0l xg5f]cy0f
of]8Nn]vj f; sf]gfd
cflbj f; l hghflt df bl/Pg
sg}cf/lf0fdf To; h]kl/Pg

- रुद्र जवाली

8Nn]vj f; sf]askq, जनमत, (२६/१०), पृ. ६५

यस कवितांशमा गणतन्त्रपछि सिर्जना भएको जातीय आरक्षणप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ।

सामाजिक तथा जातीय विभेदजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू पनि गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा देखिने टड्कारो प्रवृत्ति हो।

यौनजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

यौन समाजका हरेक नरनारीको शारीरिक तथा जैविक आवश्यकता हो। तथापि हाम्रो समाजले यौनलाई अन्य विकसित पश्चिमी मुलुकहरू जस्तो स्वच्छन्दता र स्वतन्त्रता प्रदान गरेको छैन। पश्चिमी सभ्यता र संस्कृतिको प्रभावका कारण सहरी समाज यौनका विषयमा केही उदार देखिन थाले पनि ग्रामीण समाजमा अझै पनि यौनलाई वर्जित विषय र आधिकारिक पतिपत्नीको ऐकान्तिक क्रीडाका रूपमा हेर्ने गरिन्छ।

मनोविज्ञानका सिद्धान्तकार सिग्मन्ड फ्रायडले हरेक उमेर समूहका मानिसहरूमा यौन चाहना हुन्छ र तिनको क्षतिपूर्तिका भिन्न भिन्न माध्यम, तरिका र प्रक्रिया हुन्छन् भन्ने धारणा व्यक्त गरेका छन्। यसरी मान्छेमा संस्कारित रूपमा रहेका यौनेच्छा, यौन चाहना र यौन आवश्यकताले निकासको बाटो पाएन भने त्यसले कुण्ठाको रूप धारण गर्छ र त्यसले व्यक्तिको सम्पूर्ण विकासात्मक पक्षलाई

प्रभावित बनाउँछ । गणतन्त्रोत्तर समकालीन नेपाली कवितामा यस्ता यौनजन्य असन्तुष्टि र अतृप्तिका अभिव्यक्तिहरू पर्याप्त मात्रामा पाइन्छन् :

dnf0{[tdf]aFsf]l8ndf
gbl ; a^nf]alg b^pm
hxfFlehg^Vtdf]xTs]hfx
clg kfglkfgl xf] \ f/f tg

- लीला अनमोल

; ffgfgl, d, of]l; a^nf]k^j]L, गरिमा (२८/२),
पृ. ३०

माथिको कवितांशमा बैँसको डिल, सड्लो नदी, भिजेका हत्केला, पानीपानी तन जस्ता प्राकृतिक यौन बिम्बहरू प्रयोग गरेर यौन असन्तुष्टिको अभिव्यक्ति प्रस्तुत गरिएको छ ।

; [6sf]; f/f ; f^bo{
k\$[tsf]cf]df hDof]
cEfnf\$]dbxf] ldf
hjfglsf]/^a^ r9^f]
c^a^nc^a^ t/^a^uP/
k^sf]lsgf/df c9] f n^llof]

- मोमिला

lpx^sf]kyd a; f^df, चरैवेति, (२/२), पृ. २

प्रस्तुत काव्याभिव्यक्तिमा पनि ओठ, अँगालो, मदहोसी, जवानी आदि जस्ता यौनबिम्बहरूका माध्यमबाट यौन असन्तुष्टिको प्रस्तुति पाइन्छ ।

cfh klg
zAb, clf/ / laDax;n]
; Stg ltdk|tsf]l/; nf0{gfk
ltdl dleg /f^kof}
kof/f]kof/f]8fd ag]
Oltxf; ag] /lx/bf]
d^h]ltdlnf0{u/\$f 3^ffx

- मिश्र वैजयन्ती

dgsf]lvn, पार्श्व आवाज, पृ. ६८

यस कवितांशमा अतीतलाई आलम्ब बनाएर वर्तमानका यौन असन्तुष्टिलाई अभिव्यक्त गर्न खोजिएको देखिन्छ ।

df}dnf0{[al; P/
pd]nf0{[5s[xfg], 9nfP/
; Q/L j if{; q j if{eP/
dwdf; d's'/fpg]u5{

- बेन्जु शर्मा

zfZj t k^, गरिमा, (२९/९), पृ. ४६

माथिको कवितांशमा अतीत यौवनलाई स्मरण गर्दै वर्तमानका यौन असन्तुष्टिको चित्रण गरिएको छ ।

यौनजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू पनि गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कविताको एउटा प्रवृत्तिका रूपमा देखापरेको छ ।

लैङ्गिक विभेदजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

‘छोराछोरी दुबै बराबरी’का नारा जतिसुकै फलाके पनि नेपाली समाजबाट लैङ्गिक विभेद अझै हटिसकेको छैन । खास गरी लिङ्गका आधारमा गरिने विभेद नै लैङ्गिक विभेद हो । समाजमा तिन लिङ्गका मानिसहरू छन्- पुरुष, स्त्री र तेस्रो लिङ्गी । हाम्रो सामाजिक संरचनाको केन्द्रमा मूलतः पुरुषहरू नै हावी देखिन्छन् । त्यसैले स्त्री तथा तेस्रो लिङ्गीहरू पुरुषप्रधान सामाजिक संरचनाको सिकार बन्दै आएका छन् । सामाजिक सरोकारका विभिन्न क्षेत्रमा उनीहरूलाई पछि पारिएको छ । अवसरबाट वञ्चित बनाइएको छ । उनीहरूको क्षमतामाथि प्रश्न उठाइएको छ र उनीहरूलाई राज्य र सामाजिक संरचनाको मूल धारमा आउन दिइएको छैन ।

यसरी अवसरबाट वञ्चित भएका वर्गहरूमा विभिन्न खालका असन्तुष्टिहरू उत्पन्न हुनु अस्वाभाविक

गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा...

हैन । यस्ता लैङ्गिक विभेदका कारण अभिव्यक्त भएका असन्तुष्टिहरू गणतन्त्रोत्तर समकालीन नेपाली कवितामा पनि प्रशस्त मात्रामा पाइन्छन् । त्यस्तै केही अभिव्यक्तिहरूलाई निम्नानुसार हेर्न सकिन्छ :

cf^gf 0Gb0fl /x/x2 hfijfpg
wd\$ f kGgfkgf /6/
pm slt lg/fxf/ a; L xfhL
3f]k6P/ dlGb/df slt uxf/ dfuL xfhL
cxFwdh]hfijfPg p; sf]; felfo
a? pN6}af\$; L agfof] cnlR5gl agfof]
/ agfof]/^axlg lj wj f

- रिता खत्री

; fgfgl, d, of]l; ^af]k]j L, गरिमा
(२८/२), पृ. २८

यस कवितांशले बोक्सी, अलच्छिनी आदिको आरापमा नारीहरूमाथि हुने दुव्यवहार-प्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरेको छ ।

ltdf]lj wfgn]eg] ^ F
gf/L x/bd sf]ln xgk5{eGg]5g
gf/L hlxn] s}; xgzlnf xgk5{eGg]5g
d ltdln]gfPsf]; Tonf0{rgf]L lb65'k?if 0
d ltdln]ny\$]f]lj wfgdfly wfj f aff]5'k?if 0

- सरिता तिवारी

cl: t]j sf]3f]f0ffkq, अस्तित्वको घोषणापत्र,
पृ. ५६

यी काव्यपङ्क्तिहरूमा पितृसत्तात्मक समाजले बनाएका विभेदकारी नीति नियमप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

d]L cfd, d clg d]L 5f]L
cGof]h 5f]k': tf lj eb; E
g dh]g d]L cfdn]g d]L 5f]Ln]
g a' fpg ; Sof]g a%g ; Sof]
g b]fpg ; Sof]dg vf]h] Ps csf]hf0
cf^g}; Ldflet vldrE}

; wF; dlk(alg/bfF; do-; :sf/; E

- गीता पन्थ

d]L cfd, d clg d]L 5f]L, साँझ ढलेपछि, पृ. ८६

माथिको कवितांशमा भने नारी हितका लागि नारीबाटै हुनु र गरिनुपर्ने कार्य पनि भएका छैनन् भन्ने वास्तवताप्रति असन्तुष्टि व्यक्त भएको पाइन्छ ।

gf/Lsf kfV/Laf6 kl
lj sf; sf]bfDnf]af]6g ; S5
gf/Lsf cfFfx2df kl
bZ ; hfpg]; kgf ; Nanfpg ; S5

- राधिका गुरागाई

bZnf0{5f]Lsf]klg vfFf]5, मौन आकृति,
पृ. ११

यस कवितांशले देश निर्माणमा पुरुष जत्तिकै नारीको पनि भूमिका हुने तर यो तथ्यालाई नबुझिएकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरेको छ ।

ltg}:j f:glDfG5x2 xg\
h; n]
slxNo}dfG5]xgSf]kl/ro kfPgg\
slxNo}dfG5]xgSf]kl/efiff kfPgg\
dfG5]xgSf]kl/j Z kfPgg\
ltg}:j f:glDfG5x2
hf]dfG5]xgdf slxNo}uj {ug{kfPgg\
- सरस्वती श्रेष्ठ 'सरू'

:j f:glDfG5x2, एक भुल्को घाम ओर्लेर
सडकमा, पृ. ६३

यहाँ सदियौँदेखि नारीलाई सम्मान्य पात्रका रूपमा नहेरिएकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त भएको देखिन्छ ।

यसरी गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा लैङ्गिक विभेदजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू पनि प्रचुर मात्रामा पाइन्छन् ।

जीवनप्रतिको असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

जीवन अनेक आरोह-अवरोह, आँसु-हाँसो, संयोग-वियोग र उतार-चढावहरूको समष्टि हो । जीवनमा हरेक मानिस खुसी र सुखी हुन चाहन्छन् । तर जीवनमा सबैका आशा अपेक्षा पूरा हुन्छन् भन्ने छैन । मान्छेले जीवनमा नसोचका र, नचाहेका र कल्पनै नगरेका विपत्तिहरूको सामना गर्नु पर्छ । मान्छे सुख प्राप्तिका लागि हरेक प्रयत्नहरू गर्छ । जीवनभर सदाचार र सच्चरित्रताको रट लगाउनेहरू उत्ताल दुखको समुद्रमा फस्छन् तर बेइमानहरू रातारात सम्पन्नताको शिखरमा पुग्छन् । त्यसैले जीवन बुझिसक्नु छैन । 'चोरलाई चौतारो र साधुलाई सुली'को नियति भोग्न विवश आम मानिसहरू वर्तमानसँग पटकै सन्तुष्ट छैनन् । योगदानको कदर हुन नसक्नु, जुन क्षेत्रमा पनि राजनीति हावी हुनु, जीवनका आशा र अपेक्षाहरू पुरा नहुनु जस्ता कारणबाट मान्छेमा जीवनप्रति वितृष्णा उत्पन्न भएको छ ।

समय मान्छेको प्रतिकूल हुँदा, मान्छेले परिश्रम र इमानदारीको मूल्य नपाउँदा, आफ्नो मूल्याङ्कन जुन रूपमा हुनु पर्ने हो त्यो नहुँदा, समाज र राष्ट्र नै विकृति र विसङ्गतिको दलदलमा फस्दा र जताततै अस्तव्यस्तताहरूको साम्राज्य खडा हुँदा मान्छेमा निराशाका भावहरू उब्जन्छन् । यस्तै जान्नु, बुझ्नु र चिन्नु नसकिने जटिल जीवनबाट उत्पन्न भएका विविध खाले अभिव्यक्ति नै जीवनप्रतिको असन्तुष्टिका अभिव्यक्ति हुन् । जीवनप्रतिको निराशा, कुण्ठा, जीवनको अर्थ र मूल्यहीनता, निस्सारता आदिका अभिव्यक्तिहरू गणतन्त्रोत्तर समकालीन नेपाली कवितामा धेरै पाइन्छन् :

v\DrPsf]la5\df]df dg{kv}f]
lgbf]-wf]_ z/l/ / 6x/f]dgafx\$
afRbfafRb}cfh cf^g}cge\tdf
slt l/Qf]ePfD .

- कुन्दन शर्मा

k5^tf] गरिमा (२८/३), पृ. २२

cf^g}slj tfsf]dnfdl hfg]xtf/xtf/df 5'd
d/\$f]slj tfsf]a/vl af/] a:g]t/v/df 5'd

- जसराज किराती

ufpñ]slj tfsf]lrxfgsf]vff]hl, गरिमा

(२८/४), पृ. २२

माथिको कवितांशमा जीवन बाँच्नुका विरक्ति र विवशताप्रति असन्तुष्टि व्यक्त भएको देखिन्छ ।

hlj gsf]Pp6f ; Gb/ lraq

Sf]bf\$fb}

¥ofQ v:of]cfkñ]fly

Pp6f dfp; hl

- विवश पोखरेल

मृत्युसङ्केत, अक्षय अक्षर, (६/३), पृ. ८

प्रस्तुत कवितांशमा पनि मान्छेले सोचेजसरी जीवन बाँच्न नसकेको र नपाएकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको पाइन्छ ।

a? kN6fpg"

dgsf]k/fgf]PNad

vff]lg"kd]sf]lvofn]5f]kPsf]tl:a/
/ 6S6SofpB}k5} xg}

cf]bd cf]bd ; D´ gxfx

- हेमन यात्री

सुकुम्बासी प्रेम, अक्षय अक्षर, (६/४), पृ. ३७

यस काव्यांशमा पनि जीवनमा सुखद पलहरू कहिकतै नरहेका कारण अतीतका स्मृतिहरूका आधारमा जीउनुपर्ने बाध्यताप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

hlj g d/Ofsf]bf] fWdf plePsf xfdl

sfdgf ul//x\$ff; vb d[o]sf]c´}klg

- भावना सापकोटा

पर्खेर सुखद मृत्यु, अक्षय अक्षर, (४/३), पृ. ४७

यस कवितांशमा पनि जीवन भनेजसरी बाँच्न नपाएपछि बरु मृत्यु सुखद होस् निराशावादी कामना व्यक्त भएको छ ।

cfdfn]kfpfg]alQs)dnf0(gauf0lbBf ?bðtLdf
/ kf0lbBf s]n df; ' / xF8 af\$§f ; klf cffif
/ lTgdf gxBf t/af/sf h8fg
kðfj}sf lglDt xg ku\$§f]5 d}f]lgdf

- पूर्ण विराम

kðfj} lgdf, गरिमा, (३०/३), पृ. ११०

यस कवितांशमा निरुपाय जीवनभन्दा बरु मृत्यु नै ठिक हुन्छ भन्ने विचार प्रस्तुत गर्दै जीवनप्रतिको निराशा व्यक्त गरिएको छ ।

w]}efj
of]z/0fsf]kf; fðf
cgl:t]j xF\$§f]kl/ro
h?/ nf; ; Dd cf0k]lg

-ज्योति जङ्गल

b}zlagf, मधुपर्क, (४३/५) पृ. १६

प्रस्तुत कवितांशमा देशलाई आलम्ब बनाएर बाँच्नुका विरक्ति र बाध्यताप्रति असन्तुष्टि अभिव्यक्त गरिएको छ ।

slxn]Psf]tsf]kfjy/Ldf kf8L v]lg'
slxn]lg:k}tfsf]cg]t h^andf 3ld/xg'
slxn]lj /fgf\$§f]Pp6f dxf; fu/ glhs
a; l/xg' / To; df p7\$§f 0R5fsf 5fnx
uug 5b}pln{x\$§f]x}l/xg'

- डा. खुमनारायण पौडेल

0R5fsf]elddf, मधुपर्क, (४४/३), पृ. १२

यस उद्धरणमा जीवनका निराशा, कुण्ठा र बाँच्नुको विरक्तिप्रति असन्तुष्टिको भाव व्यक्त भएको देखिन्छ ।

; db|kof; L 5
lkP/ ddf kof; c´ a9\$§f]5
cfsfz pbf; L 5
x}] ddf pbf; c´ a9\$§f]5

- गोवर्द्धन पूजा

hljg ult, मधुपर्क, (४४/३), पृ. ४६

माथिको कवितांशमा पराइ भूमिमा जीवन बिताउनु पर्दा सिर्जना भएका जीवनप्रतिको असन्तुष्टिहरू अभिव्यक्त भएका छन् ।

गणतन्त्रपछिका समकालन नेपाली कवितामा यस्ता जीवनप्रतिको असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरूले पनि उल्लेख्य स्थान पाएका छन् ।

द्वन्द्व र हिंसाहत्याजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

पछिल्लो समयको नेपाली समाज द्वन्द्व, हत्या, हिंसा, आतङ्क आदिबाट अत्याधिक प्रभावित र्यो । खास गरी २०५२-०६२ को सशस्त्र माओवादी विद्रोह र त्यसको दमनमा उत्रेको सरकारी सेना र प्रहरी बिचको द्वन्द्वका कारण आम नेपाली जनता प्रभावित बन्न पुगे । त्यसपछिका दिनमा पनि हत्या, हिंसा, आतङ्क, बलात्कार, लुटपाट, अपहरण आदिका शृङ्खलाहरू चल्दै आएका छन् । वास्तवमा यो सब राजनीतिक अस्थिरताकै परिणाम हो । त्यसै गरी हाम्रो देशमा अपराधीहरूलाई राजनीतिक संरक्षण दिने प्रवृत्तिले पनि हत्या, हिंसा जस्ता गतिविधिले निरन्तरता र प्रश्रय पाएका छन् ।

यस्ता हत्या, हिंसा तथा आतङ्कको सिकार आम जनता, नारी वर्ग र अबोध बालबालिका समेत हुने गरेका छन् । वास्तवमा पछिल्लो समयमा नेपाली समाजलाई यस्ता थुप्रै विसङ्गतिहरूले गाँजेको छ । देशका विभिन्न भागमा भूमिगत तथा अर्धभूमिगत भई सशस्त्र द्वन्द्वमा उत्रेका विभिन्न समूहहरूले चन्दा माग्ने, अपहरण गर्ने, फिरौती नदिए हत्या गर्ने, विभिन्न खालका आपराधिक गतिविधि गर्दै आएका छन् । यी सबै गतिविधिको प्रभाव नेपाली कवितामा पनि परेको छ र यस्ता द्वन्द्व र हिंसाहत्याजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू साँच्चै भन्ने हो भने समकालीन नेपाली कविताको मूल प्रवृत्ति बनेको देखिन्छ । त्यसैले गणतन्त्रोत्तर समकालीन नेपाली कवितामा पनि यस्ता असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

पर्याप्त मात्रामा पाइन्छन :

d:t lgbf|df lgbfPsf]ahf
c; °No lj wj f oj tlx
cf/fcuf|8 cfp5g\
;]f]klx/g nuf0{
af]fxl ° HrRofp5g\
d]f]gf/L cl:dtf x/fPsf] e6b}

- सुभद्रा भट्टराई (अर्याल)

d]f]; kgf, गरिमा (२७/१०), पृ. २४

यस कवितांशमा द्वन्द्वजन्य परिवेशले निम्त्याएका पीडा तथा विवशताको मार्मिक चित्रण पाइन्छ ।

sfnl bldgl ?65]
eSsfnf]5f8] ?65]
nfl]g]sf]tl:a/ /
; 8sdf uf]hl nfu] d/}f]
p; sf]tslb/ x]]
cf^g}cgxf/df ?65]
sfnl bldgl eSsf]5f8] ?65]

- रमेश श्रेष्ठ

sfnl bldgl, अक्षरको खेत, पृ. ११०

यस कवितांशमा द्वन्द्वले निम्न वर्गीय जनताको जीवनमा त्याएको प्रतिकूल प्रभावको सुन्दर चित्रण पाइन्छ ।

tGg]l 5f]fx]sf]nf;
agb afs; df kms{5 vf8ldh'saf6
d6' eSsf]kf/] x]k/}f]5 afacfdfn]
j]wJon]lyr] lh6bulsf af'fn' /x/x
af]g]k/}f]5 >ldtlx]n]

- निमेष निखिल

cslj tf Mkl|tsh ; do / lh6bul, गरिमा

(२८/३), पृ. २६

यहाँ देशमा बसेर काम गर्ने वातावरण नभएको र खाडी मुलुकमा गएर अकालमा ज्यान गुमाउन बाध्य भएका आम नेपाली युवाहरूको

यथार्थ अवस्थाको चित्रण गरिएको छ ।

d cf]sf kmhx]n]9sdSs xfEfd a;]
3f0t]k/]fn] 3fp sGofPsf] x]cf] IrDd
kf/] a; }f]5'
lg.; ld cfsfzdf sf]f vfg]k/] fx]sf]kj ff
sf]6Psf]x]g; s]
cQf|Nn5]; Dxf|Ng]xftx]sf]vf]hldf 5'.
d d]f]df6f]; do rSnfa6ldf kf/}f]x]g]
ljz kf|Psf]k]t cfqmf] kf]g slj tf
n]v/x]5'.

- साम्ब ढकाल

lxp5sf]kyd a; ff]df, चरैवेति, (२/२), पृ. ४

प्रस्तुत कवितांशमा नीलाकाशमा स्वच्छन्द विचरण गर्नुपर्ने परेवाको प्वाँख काटिएको सन्दर्भलाई चित्रण गरेर द्वन्द्वजन्य परिवेशप्रति गम्भीर असन्तुष्टि जाहेर गरिएको पाइन्छ ।

of]b]zsf]c]olws k] zAbdf 5, af]w]slj tfdf
5, kf] fsdf 5,
k]z]gdf 5
hxfk]o]sf] o]sf]x]s]hf t/af/ x] 6f]psf]
k8sg tof/ ad x]
5ftl Hj fnfdvl kxf8 x]
hxf]x]tof/ olt lelqPsf]5 ls ca lj j }sf]
nflu 7fp5g]
of]df6]cf] cn\$]h]8/ b u]n]s]Nrf] \bv]h]
To; nf0{6f]sf] df5{
h6dg]x/}f] dx]slj kfunsf]ult n]y] d5{.

- मनु मन्जिल

lj /f]w]fef; sf]; fd]ho, ल्याम्प-पोस्टबाट खसेको

जून, पृ. ९७

यस कवितांशमा व्यङ्ग्यात्मक ढङ्गले अत्यधिक हतियार आयात गरिएकाले विवेकका लागि स्थान नभएको भन्दै द्वन्द्वले सिर्जना गरेको भयावह परिवेशमाथि असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

nf; dfly plePsf 5f}
To; }h|tdl ahf ahf|df
l; g' u6xfp5f}

- तुल्सी थापा

lj ho, **अक्षय अक्षर**, (६/१), पृ. ५४

प्रस्तुत सङ्क्षिप्त कवितामा युद्धको भयावहताप्रति गम्भीर असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

यसरी यस प्रकारका द्वन्द्व र हिंसाहत्याजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू खास अर्थमा भन्ने हो भने गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा मूल प्रवृत्तिका रूपमा रहेका छन् ।

विदेशी हस्तक्षेपजन्य असन्तुष्टिका

अभिव्यक्तिहरू

ठूलो माछाले सानो माछालाई खाने संसारको नियमै हो । आज विश्वका हरेक शक्ति सम्पन्न राष्ट्रहरू अविकसित, अल्पविकसित र कमजोर राष्ट्रहरूलाई आफ्नो अधीन बनाउन कम्मर कसैरै लागेका छन् । त्यसै पनि नेपाल भारत र चिन जस्ता विश्वका दुई शक्तिशाली देशका बिच रहेको सामरिक महत्त्वको देश हो । त्यसैले पनि दुवै देशले नेपाललाई आफ्नो स्वार्थ अनुकूल ढाल्ने प्रयास गर्नु अनौठो कुरा हैन । चिनले नेपाली राजनीतिलाई प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित गर्न नखोजे पनि भारतले नेपाली राजनीतिलाई निकै चासोका साथ हेरिरहेको अनुभव आम नेपालीहरूले गर्दै आएको हुन् । सीमा अतिक्रमण गरेर होस् वा अन्य तवरले, भारतले नेपालमाथि हस्तक्षेप गर्दै आएको छ ।

त्यस्तै विश्वभरि आफ्नो साम्राज्यवाद विस्तार गर्न उद्धत अमेरिका पनि नेपाली मामलामाथि गम्भीर चासो राख्ने मुलुक हो । यी देशहरूले बेला बेलामा नेपाली राजनीतिमा गहिरो प्रभाव पार्दै आएका छन् । त्यसै गरी अनुदानको भरमा चलेको

हाम्रो जस्तो देशमा विश्वका अन्य धेरै सम्पन्न मुलुकहरूको पनि प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष हस्तक्षेप रहँदै आएको छ । यसरी विदेशी हस्तक्षेपले जन्माएका असन्तुष्टिहरू पनि गणतन्त्रोत्तर समकालीन नेपाली कवितामा अभिव्यक्त भएका देखिन्छन् :

d}h|
ef/tn]
xfdf|]gbl
x8}b}5 eg}feg]
pm l/; fp5
dfgf}d ef/tlo gful/s xF
d}f|/fli6}tfn]
cf}gf|eldsf]; /lff vf}5
rf}kn'; ; Qf l/; fP l/; fcf| \

- राजव

d}f|/fli6}tfn] **गरिमा** (२८/३), पृ. १९

माथिका हरफहरूमा सत्तासीनहरू नै विदेशपरस्त भएर उनीहरूको चाप्लुसीमा लागेकोप्रति व्ययङ्ग्यात्मक ढङ्गले असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

v}sx}fFuof]
xfdf|]; dfgf <
v}sx}fFuof]
xfdf|]j l/tfsf]ufyf <

- रामविनय

vf|h|L, **गरिमा** (२८/५), पृ. २०

यस कवितांशमा अतीतको गौरवगाथा हराउँदै गएकोमा असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको देखिन्छ ।

sf] l kn}b}f lsg ; x/sf]kn}b}g ; Sb}g 5ftl
dfobf]l klg t nl60g'a4 5g'wf/dfly
xfdl| cdfdf knkn an}f|sf/sl l5gV; sf/
; ldf 9Nbf lz/ klg 9Nof|b}z xfb}5 cfh .

- देवी नेपाल

b}z xfb}5 cfh, **माटो र मुटु**, पृ. १२

यहाँ विदेशीले सीमामाथि हैन अन्य सांस्कृतिक सम्पदामाथि पनि अनधिकृत दावी गर्न थालेकोप्रति असन्तुष्टिको भाव व्यक्त गरिएको छ ।

यसरी विदेशी हस्तक्षेपजन्य असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरूले पनि गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा महत्वपूर्ण स्थान पाएको देखिन्छ ।

सहरी समाजप्रतिको असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

नेपाली समाज गाउँ र सहरमा विभक्त छ । खासगरी स्वच्छन्दतावादी धाराको आरम्भपछि कवितामा गाउँ र ग्रामीण सभ्यताका प्रसङ्गहरू धेरै आए । पछिल्ला कविताहरूमा पनि ग्रामीण जनजीवन र त्यहाँका भाँकीहरू पर्याप्त मात्रामा आएका छन् । यसरी समकालीन नेपाली कवितामा पनि ग्राम्य संस्कृतिप्रतिको आकर्षण र सहरी समाज र संस्कृतिप्रतिको विकर्षणका अभिव्यक्तिहरू धेरै पाइन्छन् ।

गाउँको सरलता, त्यहाँको आत्मीयता र प्राकृतिकता बदलामा सहरका जटिलता, रुखोपन, कृत्रिमता जस्ता पक्षहरूमाथि थुप्रै कविता लेखिएका छन् । यसबाट आम मान्छे कवि मान्छे दुबै सहरी समाज र यहाँको संस्कारबाट असन्तुष्ट देखिन्छन् । त्यसकारण समकालीन नेपाली कवितामा सहरी समाजप्रतिको असन्तुष्टिका पर्याप्त अभिव्यक्तिहरू पाइन्छन् :

; x/-

a? ; a}sfwdf sfux, prfn} lrRofp5 egf
zè dx't{df s5/x, bf8fp5
/ lbgfj; ;?ft u5{egf
lbge/ k{f8gfx, vf5}
PDah}; x, sbfp5
/ ha /ft k5{cw{lgbfdf
slj tf nvg}; ;/ f/ u5{egf.

of]; x/ s; sf]xf}<, ल्याम्प-पोस्टबाट

खसेको जून, पृ. १६

यस कवितांशमा सहरका अनेक विकृति र विसङ्गतिहरूको चर्चा गर्दै सहरी समाजप्रतिको असन्तुष्टिको भाव व्यक्त भएको छ ।

hlj g b\yb}gb\l

hlj gsf]eddf l/Sttf affr/x} ' F

sxlFgklg t5f8d5f8 ul//x\$}sf7df8f}f0{
5f}k15

hlj g ; fr}l/Sttfe6bf Hofbf l/Qf}nfl5

- सुमन पोखरेल

sf7df8f}f}k15, जीवनको छेउबाट, पृ. २२

यस कवितांशमा काठमाडौँ सहरको सन्दर्भ दिएर सहरको रिक्तता र खोक्रोपनप्रति असन्तुष्टि व्यक्त भरिएको छ ।

cf]bdfgj sf]kbrfk e]6g]cgflb of]e\df

l; hgf s; /L d:s'/fpg]u5{

d To; sf]sNkgf ; d} ug{; lSbgF

gu/ ; Eotfsf lbgxF; x/ a}g]

P s]dsn df65]

s]ltdln]sdf/L aF x, b\}f 5f}<

- कृष्ण प्रसाई

; fpg; E leh} clxn]d=, चरैवेति,

(२/३) पृ. ३

माथिका काव्य हरफहरूमा ग्राम्य परिवेशको स्मरण गर्दै सहरी समाजप्रतिको असन्तुष्टि अभिव्यक्त भएको छ ।

af ; x/fFcfPk15

xfdl klg x/fP/ o:t}x65f}ft == = <

== = = = = = =

To; f]eP l56f]l56f]ufpFhfcf}faf

a? dnf0{s}xl klg lslglbg' kbđ .

- जी. शर्मा

df65]x/fPsf]; x/, शब्दक्रान्ति, पृ. ४९

यस कवितांशमा सहरमा मान्छे मान्छे भएर बाँचन नसकेको सन्दर्भ लक्षित गर्दै सहरी जीवनप्रतिको असन्तुष्टिको भाव व्यक्त भएको छ ।

xf] d lsg 9f6f]cfh
; do; E ldt]l uffb}uffb}
; x/ k:g' d]f] /x:ox;sf] Psnf]l nxf5fk
lyPg

cfzfsf sf]f{/ ; kgfsf tl/x;n]xflgP/
/utfdo gagf0Psf]eP

; To, d]f]ofqsf]kf0nf]h]; Bf/ sf6g]g}lyPg

- तुलसीहरि कोइराला

; do; E askq, भानु, (४९/१४९), पृ. ५२

माथिको कवितांशमा सहर पस्नु धेरै मान्छेको रहर नभएर बाध्यता पनि हुन्छ भन्दै आफू पनि बाध्य भएर सहर पस्नु परेकोप्रति असन्तुष्टि जाहेर गरिएको छ ।

; x/,

hf]x/§ /ft

Pp6l sdf/L 5f]l

/, Pp6f c; n 5f]fsf]d[odf

pT; j dgf0/x§f]x65

- रावत

गाउँ र सहर, मधुपर्क, (४४/७), पृ. ३५

प्रसतु कवितांशमा सहरको प्राणहीनता र निरीहताप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

यस प्रकार सहरी समाजप्रतिको असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू र ग्रामीण समाजप्रतिको आकर्षणका अभिव्यक्तिहरू गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा प्रशस्त मात्रामा पाइन्छन् ।

विविध असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू

माथि शीर्षकगत रूपमा विश्लेषण गरिएका बाहेक अन्य विविध खालका असन्तुष्टिका अभिव्यक्तिहरू पनि गणतन्त्रपछिका समकालीन नेपाली कवितामा पाइन्छन् । त्यस्ता अभिव्यक्तिहरू प्रस्तुत भएका विभिन्न कविताका अंशहरूलाई यस शीर्षक अन्तर्गत राखे विश्लेषण गर्ने जमर्को गरिएको छ । यस्ता कविताहरूमा राज्य सञ्चालन पद्धति, न्यायिक राज्यको स्थाना हुन नसकेको प्रसङ्ग, मान्छेबाट मानवीयता हास हुँदै गएको सन्दर्भ, विविध खालका सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक विकृति, विसङ्गति र बेथिति आदिप्रतिको असन्तुष्टिहरू व्यक्त भएका छन् । यस्ता कविताका केही दृष्टान्तहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :

ltdf]k4ltdf

a]sg wfg km]g]krf6

hah{tl rr] a:5 lj Zj lj Bfno

/ pdf5{s]n gfef]

lrxfg3f/L h:tf nfl5g\cbfntx;

hx]F; bf; j hf hnf065g\

k]j lsf kyd k| ġ h:tf lgbf]fx;

; bgsf] 7fpdf a? ; fj h]lgs z]fno ePsf] eP

hg; fwf/0fnf0{s}xl sfd nflUof]xf]hf

- विनोदविक्रम के. सी.

k4lt, गरिमा, (२९/३४६), पृ. ६२

यस कवितांशमा देशको समग्र शिक्षा पद्धति, अदालती कार्य प्रणाली तथा संसदीय कार्य प्रक्रियाप्रति असन्तुष्टि जनाइएको छ ।

w]eof]; x/df

knfl:6ssf]k]h]n]a]s sf]f ; hfPsf]

/ lhpdf]k]h]sf w8\$g; E ; f] f]; Dks{66\$]f]

- विक्रम सुब्बा

w]eof]; x/df, चरैवेति, (२/४), पृ. २

प्रस्तुत कवितांशमा सहर दिनप्रतिदिन कृत्रिम बन्दै गएको र प्राकृतिकतासंग टाढा हुँदै गएकोप्रति असन्तुष्टि जनाइएको छ ।

cvaf/ xbf{ xbf/cvaf/s} clf/xdf l/66f
 nfu] 56kl665
 lx8bf lx8b} bfa6f6f÷6kkms hfddf k/]
 lbss x65
 wfF, whf]/ cfj fhxsf]rqlwofdf lynf]lynf]
 eP/
 cfFfsf]blingdf pbf; pbf; ufnl 16865÷/
 snf]wsf]a65
 k[o\$ lbg pbfpg]laxfg÷; fF kb6kb]o; /L
 kifx/n]Psbd kifx/ g]x65

- प्रसन्न

kifx/ Mcfwlgz zfsf]o, **अक्षय अक्षर,**

(८/३), पृ. ४५

प्रस्तुत उद्धरणमा सहरका भुटा अखबारबाजी, ट्राफिक जाम, प्रदूषण आदि अनेक विकृति र विसङ्गतिहरूको चर्चा गर्दै सहरी समाजप्रतिको असन्तुष्टिको भाव व्यक्त भएको छ ।

t/ Pp6}dfq lr6tf 5 dnf0{
 gofFj if\$]klxnf]lbg
 d]f]bzn]klg
 cf^gf]cgxf/nf0{P6fdf x]of]eg]l

- वसन्त बस्नेत

gofFj if{ **गरिमा,** (३०/४), पृ. ६०

यस कवितांशमा समयले नयाँ वर्षको लेप लगाए पनि देशले परिवर्तनको प्रत्याभूति गर्न नसकेकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

k/bzdf
 ; D' gf x65 bzsf]/ 6lqm65 dg
 affwP/ sg}ckl/eflift bf; tfdf
 ' ' Nsfdf ?65 dg / eSsf]g65 db'
 g ; xfgel't s; \$]g dfofn':kz{

- गोकुल अधिकारी

bz l; Efg]xft, **अक्षरको घर,** पृ. २

प्रस्तुत कवितांशमा काम र मामका लागि आफ्नो देश छोडेर अन्यत्र जानुको बाध्यता र विवशताले निम्त्याएका असन्तुष्टिको अभिव्यक्ति पाइन्छ ।

xg\$ sg}; ef-ej gdf
 uflnasf]ztj flif\$
 ToxfFsg}d6ql elg/x\$ xg\$g\
 æ= uflna
 ut ztfa]bsf dxfg]rqs/ U

- प्रकाश सायमी

uflnasf]lrxfg, **गालिबको चिहान र अरू**

कविता, पृ. १९

यस अभिव्यक्तिमा राज्यले देशका महान् कलासाहित्य साधकहरूलाई पहिचान र सम्मान दिन नसकेको प्रति असन्तुष्टि पाइन्छ ।

bz x/\$ h] k6wdf
 Ps lbg labf dgfp5
 vf0, d]f]bznf0{klg yxf 56 x]hf
 of]lbg ; xf]
 jf lj z

- सुमन घिमिरे

h] rfw, **मेरो बैसको क्यालेन्डर,** पृ. २३

प्रस्तुत कवितांशमा पटक पटक संविधान सभाको म्याद थप गर्ने राजनीतिक चरित्रप्रतिको असन्तुष्टि पाइन्छ ।

- gj /fh ; Aaf

af]fxsf]askq, **यात्रा आधा शताब्दीको,** पृ. ७७

यी कवितांशमा नेपालीहरूको एकआपसमा जुध्ने र इमानको बेवास्ता गर्ने प्रवृत्तिप्रतिको असन्तुष्टि अभिव्यक्त भएको छ ।

cgfyfno h: tf]/fhosf]

kvfhdlg /f0/x\$
 sxl ceful s5/
 / %ofpF5/lx2sf]
 noxlg ; a\lt afx\$
 l; a\}; x/
 dfj / lghlj lyof]

- विप्लव ढकाल

kfllm] / zdf\$]8fo/L, **प्रोफेसर शर्माको डायरी**,
 पृ. २०

देशले, सहरले आफ्नो सजीवता र गति
 हराएकाप्रतिको असन्तुष्टि माथिको कवितांशमा
 व्यक्त भएको छ।

a]fl/; 5
 v'; lsf]/^a
 ; lxbf cgxf/af6 ' /\$f]

- आर. एम. डङ्गोल

lkp ult, **भानु**, (४९/१४९), पृ. २२

प्रस्तुत कवितांशमा सहिदका इच्छा, आकाङ्क्षा
 र सपनाको बेवास्ता गरिएकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त
 भएका पाइन्छ।

oxl ; 8sdf ylkPsf]kmxf]df
 d kfp5' d]f]bZsf]vf; jf; gf
 oxl ; 8sdf alu/x\$]le8df
 d gf^a}\x18/x\$]b\5' c/fhstf
 o}; 8sdf ; wFe\ x65 Pp6f a9f]; do; E
 hf]; wFx;+fsf]lap 5g{Jo:t /x65
 o}; 8sdf e\ x65 Pp6f hl0f{bZ; E
 hf]; wFcf'gf]x/fPsf]d6' vff]g Jo:t /x65

- भूपिन व्याकुल

kfunf]ult, **भानु**, (४९/१४९), पृ. ३०

यस कवितांशमा देशको दुर्दशा र विकृत
 नियतिको चित्रण गर्दै यहाँ दिनप्रतिदिन मौलाउँदै
 गएका हिंसा, हत्या र अराजकताहरूप्रति गम्भीर

असन्तुष्टि अभिव्यक्त गरिएको छ।

k\sf]5ftldf rnfpg\$ xltof/
 e6g\$ k\ lh6bfj fb
 lgd\tfkj \$ r8g\$ kmhnf0{
 e6g\$- kmh lh6bfj fb

- अमर गिरी

पाखण्ड, **जनमत**, (२६/१२), पृ. ७

प्रस्तुत कवितांशमा मान्छेका भनाइ र
 गारइप्रतिका व्यतिरेकहरूमाथि असन्तुष्टि जाहेर
 गरिएको छ।

s]ltdl ltdl g]xf]<
 olt ahf ltdf]cgxf/df kf]tPsf]
 a\^avsf]vf6bfgl /^a g; kfPsf]s:tf]<
 ef\$d/lu}t xdf]s^afn a:tlnf0{luHofp\$}
 lagfsf/0f zq'tf ul//xh:tf]0

- पुण्य गौतम 'विश्वास'

; fl6Psf]cgxf/-syf, **मधुपर्क**, (४४/९), पृ. ३१

माथिको कवितांशमा दस बर्से जनयुद्धपछि
 नेताका आचरण र व्यवहारमा आएको अकल्पनीय
 परिवर्तनप्रतिको असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ।

ltdl nf; x2sf clwkl
 c9f0 s/f\$ z\$ultx2sf sf]; wgd
 Psnf]lj h]f Dolhsn r\p/sf]

- गीता त्रिपाठी

z\$ult / ct[t 04, **मधुपर्क**, (४३/११) पृ. १२

प्रस्तुत कवितांशले युद्धले शोक र पीडाबाहेक
 केही दिन सक्दैन भन्दै युद्धका पक्षपातिहरू अन्ततः
 एक्लो बन्न पुग्छन् भन्ने आशय व्यक्त गर्दै युद्धप्रति
 असन्तुष्टि व्यक्त गरेको छ।

cf
 ; S5; \eg]
 u/\d]f]anf]sf/
 cfh

dnf0{anf1s[t xg]/x/ hfuf]5

- एल. बी. क्षेत्री

a; f]a; f]f]clenfiff, **मधुपर्क**, (४३/१०), पृ. ४७

विद्रोही भाव व्यक्त भएको यस कवितांशमा देश देश जस्तो हुन नसकेकोमा गम्भीर असन्तुष्टि व्यक्त भएको छ र बलात्कारको पीडा सहन गरेर भए पनि सुन्दर नेपाल जन्माउने अभिलाषा अभिव्यक्त भएको छ ।

lj ifd k\$[t M]j ifd ; :s[t
krf0/x\$]g]kfnu~h
a]hfavt kfgsf]/ftf]yofn
luhfaf6 rxfp6]a]j f]df l/; fp5

- रेशम विरही

g]kfnu~h, **मधुपर्क**, (४३/१२), पृ. १९

यस कवितांशमा नेपालगञ्जको आञ्चलिकतालाई प्रस्तुत गर्दै कृत्रिम सहरी सभ्यताप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

a] f/]slj ÷sj loql eP/ x]Nfv]Nf dRrfpg
klg ; lSpG
csf\$]slj tf ; f/] cf^gf]gfd 5kfpG klg
; lSpG
Pp6f ld7f]slj tf n]g ; lSpG

- आर. आर. चौलागाईं

Pp6f ld7f]slj tf n]g ; lSpG, **मधुपर्क**,
(४४/२), पृ. २२

यस कवितांशले प्रतिकूल समयका सोचेजस्तो कविता लेख्न नसकिएकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरेको छ ।

.5; l; ; Gb/ wtl{df yfdl g; Sg' ef/ xf]

xS\$]c]Gafnldf uf\$]L g; Sg' ^ f/ xf]
dfG5\$]ul/df lglDt of]sn^\$ / kfk xf]
; Eo ; dfhsf lglDt of]7hf]clezfk xf]

- रामप्रसाद ज्ञवाली

5; L, **शब्दार्थ-सौन्दर्य**, पृ. ४६

प्रस्तुत कवितांशमा मान्छेमा रहने स्वार्थी स्वभावले जीवन जगत्लाई कलङ्कित बनाएकोप्रति असन्तुष्टि व्यक्त गरिएको छ ।

निष्कर्ष,

कविता समय चेतना हो । कवि कुनै नयाँ र तेस्रो ग्रहको प्राणी होइन । त्यस कारण कविका कवितामा समकालीन चेतना, समय, भोगाइ आदिका अभिव्यक्ति आउंछन् नै । देशमा गणतन्त्र आउंदा सबैले एउटा नयाँपनको अनुभूति गरेका थिए । थुप्रै आशा र अपेक्षाहरू आम जनताले गरेका थिए तर परिणाम मान्छेले सोचे र खोजेजस्तो भएन ।

गणतन्त्रपछि लगत्तै लेखिएका कवितामा गणतन्त्रप्रतिको आशा र आस्थाको अभिव्यक्ति भएका कविताहरू बढी मात्रामा लेखिएका देखिन्छन् । तर समय बित्दै जाँदा यहाँका राजनीतिक दल र तिनका नेताहरूको चरित्र उदाङ्गो बन्दै गयो । गणतन्त्रपछिको समय पनि नयाँ बोतलमा पुरानो रक्सीको कहावतमा सीमित भयो । त्यसैकारण कवितामा पनि गणतन्त्रपछि देखा परेका अस्तव्यस्तता र असन्तुष्टिहरू व्यापक मात्रामा देखा परे । एक हिसाबले भन्ने हो यस्ता विविध खालका असन्तुष्टिजन्य अभिव्यक्तिहरू नै समकालीन नेपाली कविताका मूल स्वर र केन्द्रीय प्रवृत्ति बनेर देखा परेका छन् ।

सन्दर्भ सूची :

अधिकारी, गोकुल (२०६६), अक्षरको घर, विराटनगर:
पूर्वाञ्चल साहित्य प्रतिष्ठान ।
आचार्य, पुरुषोत्तम (२०६८), भोको मभेरी, हेटौँडा:
पुरुषोत्तम आचार्य ।
आयाम, सङ्गीत (२०६७), शरणार्थी उज्यालो,
चितवन : अक्षर समूह ।
खड्का, दीपक (२०६८), देश कोरिरहेको म, रौतहट:
युवा जागरण परिवार ।
गुरागाईँ, राधिका (२०६६), मौन आकृति, विराटनगर
: वाणी प्रकाशन ।
गौतम, लक्ष्मणप्रसाद (२०६६), समकालीन नेपाली
कविताका प्रवृत्ति, काठमाडौँ : पैरवी प्रकाशन ।
घिमिरे, प्रसन्न (२०६९), र निःशब्द, काठमाडौँ :
पाण्डुलिपि प्रकाशन ।
घिमिरे, सुमन (२०६८), मेरो बैँसको क्यालेन्डर,
काठमाडौँ : साताको साहित्य ।
ज्वाली, रामप्रसाद (२०६८), शब्दार्थ-सौन्दर्य,
काठमाडौँ : ऐरावती प्रकाशन ।
ढकाल, विप्लव (२०६५), प्रोफेसर शर्माको डायरी,
काठमाडौँ : कालचक्र नेपाल ।
तिवारी, सरिता (२०६७), अस्तित्वको घोषणापत्र,
चितवन : साहित्य सङ्गम ।
नेपाल, देवी (२०६७), माटो र मुटु, काठमाडौँ :
ऐरावती प्रकाशन ।
पन्थ, गीता (२०६५), साँभू ढलेपछि, काठमाडौँ,
भीम पन्थ ।
पोखरेल, बालकृष्ण तथा अन्य, सातौँ संस्क.
(२०६७), नेपाली बृहत् शब्दकोश, काठमाडौँ:
नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान ।
पोखरेल, सुमन (२०६६), जीवनको छेउबाट,
विराटनगर : वाणी प्रकाशन ।
प्रतीक्षा, सरस्वती (२०६६), बिम्बहरूको कठघरा,
पोखरा : तनहुँ सम्पर्क समाज ।
मन्जिल, मनु (२०६८), ल्याम्प-पोस्टबाट खसेको
जून, ललितपुर : फाइन प्रिन्ट आइएनसी ।
मुकारुड, श्रवण (२०६७), बिसे नगर्चीको बयान,
काठमाडौँ: साङ्ग्रिला बुक्स ।

वैजयन्ती, मिश्र (२०६६), पार्श्व आवाज, काठमाडौँ
: विवेक सिर्जनशील प्रकाशन ।
शर्मा, जी. (२०६६), शब्दक्रान्ति, चितवन:
अभिव्यञ्जना साहित्य प्रतिष्ठान ।
शर्मा, मोहनराज (२०६३), समकालीन
समालोचना : सिद्धान्त र प्रयोग, दोस्रो
संस्क. काठमाडौँ : अक्फोर्ड इन्टर
नेसनल पब्लिकेसन ।
श्रेष्ठ, रमेश (२०६५), अक्षरको खेत, पोखरा:
पोखरेली युवा सांस्कृतिक परिवार तथा अन्य ।
श्यामल (२०६८), हतारमा यात्रा, काठमाडौँ :
साङ्ग्रिला बुक्स ।
'सरू, सरस्वती श्रेष्ठ (२०६७), एक भुल्को घाम
ओर्लेर सडकमा, पोखरा : पोखरेली युवा
सांस्कृतिक परिवार, ।
सायमी, प्रकाश (२०६८), गालिबको चिहान र अरू
कविता, काठमाडौँ : भावक अभियान नेपाल ।
सुब्बा, नवराज (२०६८), यात्रा आधा शताब्दीको,
डब्ल्युडब्ल्युडब्ल्यु डट एनआरसुब्बा डट कम
डट एनपी, ।
पत्रपत्रिकाहरू
अक्षय अक्षर, रिजाल, आर. सी., (२०६५ पछिका
विभिन्न अड्कहरू) ।
अभिव्यक्ति, शर्मा नगेन्द्रराज, (२०६५ पछिका
विभिन्न अड्कहरू) ।
गरिमा, साभ्ना प्रकाशन, (२०६५ पछिका विभिन्न
अड्कहरू) ।
गोधूलि, दरम बडिगाड साहित्य सङ्गम, बाग्लुङ ।
चरैवेति, क्षेत्री, एल. बी., (अड्क १-४) ।
जनमत, दुवाल, मोहन, (२०६५ पछिका विभिन्न
अड्कहरू) ।
भानु, कविता अड्क (४९/१४९, वैशाख-जेठ
२०६८) ।
मधुपर्क, गोरखापत्र संस्थान, (२०६५ पछिका
विभिन्न अड्कहरू) ।
हाम्रो मातृभूमि, मातृभूमि साहित्य समाज, (२०६५
पछिका विभिन्न अड्कहरू) ।